10

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE

FEBRIBVS MESENTERICIS

QVAM

PROPITIO NVMINE SVMMO

PRÆSIDE

JOH. FRIDERICO HOFFMANNO

FACVLTATIS MEDICÆ SENIORE ET h. t.

DECANO

PRO DOCTORIS GRADV

RITE IMPETRANDO

Ad d. Junii Anni MDCCXXVIII.

PVBLICO EXAMINI SISTET

CAROLVS Gotthold LVCIVS

DRESD. MISNICVS.

HALAE MAGDEBVRGICAE,

Typis JOH. CHRISTIANI HILLIGERI., Acad. Typogr.

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

DE

FEBRIBVS MESENTERICIS.

PROOEMIVM.

Ebris eſt quidem tam universalis, familiaris & ſonticus morbus, ut nulli ætati, nulli temperamento nullique ſexui parcat, omnes regiones omnique tempore infeſtet & tres fere hominum partes abſumat. Quod vero magnopere mirandum, nulla in pathologicis doctrina tam intricata tantisque premitur difficultatibus, ac ea, quæ de febrium natura, generatione & curandi ratione tractat, quo fit, ut in therapia quoque ingens medentum ſit diſſen-

ſus, quænam remediorum genera in expugnanda hac, vel illa febre proficua & qua in curatione utendum ſit methodo? Quin adeo ſterilis adhuc & manca eſt recentiorum pathologia, ut plurimi ſint, qui ubi motus febriles, vel horum cauſæ ſedem obtineant, ignorent & alia omnia, quam quæ veritate ſubnixa, credant ac afferant. Placet in exemplum adducere febres, quæ in meſenterio nidum habent ac latibulum. Harum certe variæ ſpecies, quæ frequentiſſime in praxi occurrunt; altum tamen de iis, in veterum æque ac recentiorum practicis libris eſt ſilentium. Solus BAGLIVVS earundem *in operibus* ſuis iniicit mentionem, licet, uti omnia quæ de ipſo proſtant, fragmenta exhibent compilata, ita etiam in eo, quod *de febribus meſaraicis* agit *capite*, parum ſolidi & quod rite connexum, ſed plura confuſa, quin aliena, reperiunda. Exquiſitiorem igitur utilis hæc & ſcitu neceſſaria materia meretur diſquiſitionem, quæ tamen eo difficilior omnino habenda, quo minus exculta & quo magis neceſſarium, ut ratione duce & comite experientia, cum cura adornetur. Interim faciemus jam periculum, iter tantiſper frangemus & ſpecimine hoc inaugurali febrium meſentericarum varias ſpecies, originem, diagnoſin, prognoſin & curandi rationem, curatius paullo atque uberius evolvemus, ſummum Numen ſupplices implorantes, ut feliciter cedere jubeat conamen!

§. I.

§. I.

Agemus igitur de febribus, quarum sedes in mesenterio. Est hoc viscus, quod magis, quam ullum aliud morborum proventui favet & commodum focum gravibus & exitialibus chronicis passionibus subministrat. Censura vero utique dignum, quod morborum ibi hospitantium scrutinium, a medentibus pensi sit habitum & tantum non videatur prætermissum. Vnicum forsan ex veteribus qui celebritatis famam adepti excipimus FERNELIVM, qui *lib. VI. path. cap. 7.* de morbis mesenterii agit & latibulum multarum gravium & diuturnarum chronicarum affectionum in eo constituit: *ego*, inquiens, *affirmo & profiteor, choleræ, melancholiæ, diarrhœæ, languoris, lentarum errantiumque febrium, addo hypochondriaci affectus, scorbuti, latentium denique morborum causas, me in his plerumque sedibus animadvertisse, quorum depulsione, deploratis salus redditur.* Præter hunc etiam sæculo abhinc Islebiensis quidam Medicus, MATTHIAS MARTINI, integrum *de morbis mesenterii abstrusioribus* conscripsit libellum, in quo quidem de mesenterii infarctu, inflammatione, abscessu, dolore colico, melancholia hypochondriaca copiose agit, de febribus vero ex mesenterio, nihil quod memoratu dignum adjicit, & præterea anatomicis inventis & rationibus physico-mechanicis destitutus, ubivis nihil fere aliud, quam obsoletas auctorum opiniones & formulas, nitido tamen stilo, promit.

§. II.

Nos jam alia incedemus via, ac ut pathologica hæc de febribus ex mesenterii labe doctrina, claris ac perspicuis nitatur fundamentis, præmittemus ex anatomicis mesenterii historiam, quoad structuram, situm, connexionem, partes e quibus coalitum, adjuncto simul

genuino ipsius usu. In quo quidem primo monendum loco, nos per mesenterium non solum illam quæ tenuia intestina connectit & colligat, meseræum Anatomicis dictam partem, sed etiam eam, quæ crassis, & maxime colo adhærescit, & mesocolon audit, intelligere. Vtraque febri sedem præbet, sed ratione structuræ, situs, connexionis atque etiam usus intercedit differentia, cujus ratio in quo sit posita, eruendum utique.

§. III.

Meseræum itaque jejuno & ileo intestino est connexum, ex triplici membrana, superiori scilicet, inferiori & media cellulosa, seu adiposa, quæ pinguedinis sustentaculum, conflatum. Super mediam tam arteriosa, quam venosa vasa, nec-non nervorum surculi discurrunt, innumeræ quoque in ipsa glandulæ consistunt, superior vero & inferior lamella magis vasa, quæ lympham & chylum vehunt, habet. Tota vero compages pendula in abdomine hæret, & tam per robustam peritonæi membranam firmiter primæ lumborum vertebræ concreta, quam etiam per conspicuum ramum ex arteria aorta, arteriæ mesaraicæ nomine notum, nec non nerveum plexum, ex pari octavo, intercostali & lumborum vertebris prodeuntibus conflatum, alligata est atque appensa. Vena a dextro venæ portæ est ramo, sinistro ad pancreas & lienem abeunte.

§. IV.

Mesocolon crassa comitatur intestina longeque alium ac mesenterium servat tractum, cum ipso colo communem. Incipit scilicet in costa ilii dextri lateris & cum colo ascendit ad dextrum renem & inferiorem hepatis partem, postea ad omentum convertitur, sub quo infra ventriculum pergit ad sinistrum latus, ubi sub dia-

diaphragmate circa lienem conspicuam; colo sursum prius ac deorsum iterum in annuli figuram reflexo, efformat flexuram, inde ad renem sinistrum protrigitur ac demum musculum psoas & os sacrum, incurvato ad formam literæ S. tractu, transcendens, ad pelvim peritonæo adhærescens tendit. Vasa lactea obtinet perpauca, glandulas etiam paucas ac minores habet & ex mesenterico medio & inferiori nervorum ramo exiguos sortitur surculos, per peritonæum ad mesocolon & tunicas coli serpentes.

§. V.

Id vero observatione inprimis dignum, tam arctam quidem mesocoli & omenti esse connexionem, ut sicuti aliquoties, primus quod sciam, D. PRÆSES publice demonstravit, una videatur omenti & mesocoli continuatio, diversa autem utrisque esse sanguifera vasa. Mesaraicæ enim superioris ramus ad mesocoli in dextro latere partem, & in sinistro, ubi annularis illa recurvatio, discedentis ex aorta circa tertiam lumborum vertebram mesaraicæ inferioris ramus fetur, quæ vero omentum perreptant arteriosa vasa, cœliacæ arteriæ sunt propagines. Eadem ratione ex vena mesaraica superiori ramus capax satis dextrum mesocoli ductum perluit, omentum autem venas suas, quas cum ventriculo habet communes, a coeliaca sinistra sortitur. Et longius porrecta mesocoli in sinistro hypochondrio portio peculiarem habet venam, quæ nec cum omento, nec cum dextri lateris mesocolo, nec cum meseræo connexionem alit, sed ortum trahit quandoque ex ramo splenico sinistro, plerumque vero in illo venæ portæ angulo, qui est inter ramum splenicum sinistrum & mesentericum dextrum. Dicitur hæc vena hæmorrhoidalis, & recto ac perpendiculari itinere, innumeros per

meso-

meſocolon ſurculos ſpargens, coli ſubſtantiam pertranſit ac in pelvi recto potiſſimum inteſtino ramum impertit, qui κατ' ἐξοχὴν audit hæmorrhoidalis, & apertus ſanguinem per alvum ſecedentem fundit. Probe igitur interna hæc hæmorrhois, quæ venæ portæ propago, diſtinguenda, ab illo venæ iliacæ ramo, qui ad externum ani limbum decurrit & externarum hæmorrhoidum eſt ſcaturigo.

§. VI.

Vaſa deinceps lactea peculiarem ideoque notandum per meſenterium ſervant curſum. Scilicet lactiferi hi canales ex villoſa, ſeu potius celluloſa tenuium tunica, ramificationibus innumeros arcus efformantibus exorti, in ramos primum coëunt ampliores, qui in capillares iterum finduntur canaliculos, & deſinunt in glandulis variæ magnitudinis, collectius circa centrum conſidentibus, ex his vero poſtea, juxta obſervationem WHARTONI, novi iterum ramuli lactei emergunt, qui progreſſu in maiores coaleſcunt ramos & chylum verſus meſeræi centrum & ad capſulam chyliferam vehunt, ductui thoracico demum infundendum. Licet autem porro innumeri fere nervorum ſurculi tam ad meſenterium ſtricte ſic dictum, quam meſocolon & omentum abeant, hæc tamen abdominis viſcera, ob defectum nervearum, in quibus ſenſatio tantum viget, tunicarum, omni propemodum ſenſu ſunt deſtituta; coli autem tunicæ, nec non peritonæi membrana, ab iisdem nervorum propaginibus, exquiſite ſentiendi nanciſcuntur facultatem. Atque adeo clare patefcit, meſenterii vaſa perquam facile a craſſis ſuccis infarctum vel obſtructionem incurrere & vi motrice valida impulſiva carentia, ob interruptum chyli & lymphæ per eorundem anguſtias curſum

ſum morbis occaſionem præbere, & multis, & magnis.

§. VII.

Neque etiam in hac meſenterii hiſtoria prætereundum, quod cumprimis medico ſervit uſui, meſæreum nimirum & meſocolon tam copioſis & amplis arterioſis ac venoſis vaſis eſſe dotatum, vt largam ſanguinis copiam recipere & cuſtodire queat. Jam vero tam uber ſanguinis affluxus nec ad calorem, nec ad nutritionem meſenterii æque ac inteſtinorum, in quibus tenuibus ramificationibus canales terminantur, neceſſarius eſt, in ſapientiſſime autem fabrefacta corporis humani machina nihil fruſtra factum, ideoque cui uſui hoc deſtinatum, merito indagandum. Noſtra igitur ſic fert ſententia: exundans ſanguinis copia graves corpori ſtruit inſidias & mole ſua perquam facile vitales motus, viſcera nobiliora infarciendo, interturbat, hinc tam multi & magni in meſenterii minus exquiſiti ſenſus viſcere conformati canales, qui exuberantem cruorem non modo ſuſcipere, ſed & ſine illa, quæ ex ipſius congeſtione & ſtagnatione in reliquis viſceribus redundat noxa, aliquamdiu aſſervare poſſunt, ne ſanitas cum vita periclitetur.

§. IIX.

Hic autem tam affatim ad meſenterium confluens ſanguis tarde adhuc & languide per ipſius compagem circumagitur. Muſculoſæ enim & nervoſæ in membranoſo meſenterii & meſocoli tractu deficiunt tunicæ, quæ tamen ad imprimendum ſuccis circulantibus impulſum & promovendum eorundem progreſſum inſigniter faciunt. Vena portæ eſt, quæ pulſu carens, vice tamen arteriæ fungitur, & tam ex hoc, quam aliis

contiguis visceribus sanguinem recipit eundemque ad hepar lento admodum flumine ducit. Vena ex mesentericarum numero hæmorrhoidalis perpendiculari itinere per mesocoli tractum excurrit, remota longius a suo est ortu eamque ob causam segniter per ipsius alveum procedit motus. Neque tamen hoc etiam sine exquisita ratione & salutari scopo ita contingere, censendum.

§. IX.

Videlicet tardior hic sanguinis per mesenterii venas cursus, secretioni succi biliosi in hepate, lymphæ, humoris fermentescibilis, item seri mucidi excrementitii in intestinorum cavo, egregie servit. Etenim si curatius paullo rem expendimus, crassa præsertim intestina, egregium tam seri, quam sanguinis copiosioris præbent excerniculum, potissimumque illa, quæ colon interius obducit tunica, jure dici potest pituitaria & mucosa, eo quod in ipsius compage multum utique seri ex sanguinis sinu sequestratur, quod mora in mucum densatur & per alvi secessum cum scybalis eliminatur. Tenuia vero intestina tunicis glandulosis multisque plexibus glandiformibus sunt dotata, quæ multum serosi humoris ex vasis mesaraicis absorbent ac segregant. Testatum certe hoc facit copiosa illa in alvi fluxibus tam criticis, quam arte procuratis egestio, ita prorsus, ut quandoque aliquot serosi humoris ex mesaraicis vasis expressi mensuræ, in cachexia vel hydrope laborantibus, oblato validiori purgante, cum impetu & dolore exturbentur. Quæ quidem serosa evacuatio sicuti apprime pro sanitate est, ita non minus eximium ad morbos tam arcendos, quam persanandos, præstat usum sanguinis fluxus sic dictus hæmor-

rhoi-

rhoidalis, qui ob eundem difficilem ſanguinis per venam meſentericis connexam regreſſum, in recto inteſtino ex dehiſcentibus arteriolarum nimis dilatatarum oſculis ſuccedit.

X.

Quamvis autem lentior hic ſanguinis per vaſa meſenterii progreſſus, utilitate ad corporis ſalutem polleat inſigni, idem tamen hic foecunda multorum longorum & difficilium morborum genitrix & nutrix eſt. Etenim quando ſanguis & ſucci nimium ibi coacervantur, neque exitum per inteſtinorum tunicas, neque hæmorrhoidalia vaſa ſortiuntur, ſtagnationes inde fiunt, infarctus & ſtaſes, ſubſequunturque poſtmodum corruptiones, putredines ac innumeri morbi, quorum omnium vero geneſin jam evolvere, noſtri non eſt inſtituti, ſed meditationi tantum ſubjiciemus eas febrium ſpecies, quæ in his ſedibus conſiſtunt, quas eam ob cauſſam meſentericas appellare libuit. Hæ vero ſecundum noſtram ſententiam & obſervationem optime in acutas & chronicas diſpeſcuntur. Illæ uti fere ſemper ab inflammatione & ſtaſi ſanguinis in tenuiſſimis partium exquiſitiori ſenſu pollentium vaſculis natales ducunt; ita hæ utplurimum a ſtagnatione, vel etiam effuſione & corruptione, humoris copioſi, præſertim ſeroſi, in canalibus, vel extra eos, ortum debent.

XI.

Quæ inflammatoriæ febres, acutæ & continuæ ſunt, interno ardore, dolore, præternaturali æſtu, virium proſtratione, anxietate & inquietudine ſeſe produnt, ac non tam in ipſo meſenterio, quam potius in inteſtinorum tunicis muſculoſo-nerveis, vel etiam peritonæi membrana, cui craſſa adhærent, conſiſtunt & pro

diversitate locorum quæ occupant, nec non pro diversa causæ gravitate & vehementia, variis incedunt symptomatibus, nec una eademque ratione dijudicari debent. Quod si enim dolor acutus est supra umbilicum & sub ventriculo, cum febre, nausea & vomendi conatu, indicium præbet, laborare eum coli tractum, qui infra stomachum à dextro ad sinistrum latus porrigitur. Qui in dextro hypochondrio sub costis spuriis urget doloris sensus, præter naturam affectum & inflammatum esse coli principium ubi ileo committitur, arguit, quemadmodum etiam SPIGELIUS *de semitert.* in iis, qui hac febre defuncti, sphacelatum deprehendit hunc coli locum. Acuti cum febre cruciatus in sinistro latere, sub lumbis ubi musculus psoas situs, in colo & mesocolo, præsertim ubi peritonæi adhæret, mali sedem esse produnt. Quando vero medium abdomen circa umbilicum cum febre gravius dolet, tenuia utique intestina inflammatione esse affecta, certum præbet indicium.

§. XII.

Merito tamen consistentes his in sedibus inflammationes, in leviores & graviores sunt distinguendæ. Leviores exterioribus tantum intestinorum tunicis, quæ nonnisi membranarum mesenterii sunt productiones, insident; graviores vero altius ipsam intestinorum substantiam pervadunt eorundemque interiora ipsasque glandulas tangunt, ideoque & profundiores sunt, & ampliores. Quæ superficiem occupant, non tantum periculi alunt, sed adhibito laudabili regimine & congrua medicina, intra quartum, vel septimum diem discutiuntur, quæ autem interiora profundius obsident, nisi per diarrhœam aut sanguinis fluxum solvantur, longius extrahuntur, quin in suppurationem ruunt & in hecticam desinunt.

§. XIII.

XIII.

Sunt hæ ſimplices febrium meſentericarum ſpecies; dantur vero aliæ adhuc complicatæ indolis, quæ ex continua adeoque quotidiana, ac intermittente tertiana ſunt compoſitæ, & cognoſcuntur ex pulſus frequentia, præternaturali æſtu & virium, nec non ſomni & appetentiæ defectu, ita tamen, ut hæc pathemata alternis diebus, præcedente levi horrore & partium externarum refrigeratione, ingraveſcant & exacerbentur. Veteres, HIPPOCRATES atque GALENVS, hanc febrem vocarunt ſemitertianam, ſive hemitritæum; recentioribus autem, unicum ſi excipimus SPIGELIVM, qui peculiari tractatu de eadem egit, fere incognita. Nonnulli enim horum eam intermittentem malignam vocant, nonnulli eandem plane confundunt cum tertiana continua, a qua tamen multum utique diſcrepat. Hæc quippe non adeo periculoſa & gravibus quidem ſymptomatibus per aliquot dies inſiſtit, tertio autem utplurimum paroxyſmo plenaria ſymptomatum accidit remiſſio & febris perfectum tertianæ intermittentis typum induit; ſemitertiana autem eſt continua, licet non tam acerbis ſymptomatibus ſtipata, & quotidie circa veſperam, & alternis diebus, levi præcedente horrore, ingraveſcit, junctum ſæpe habet abdominis dolorem ventrisque tumorem, quandoque ad aliquot hebdomades prorogatur, quandoque etiam in morbum chronicum, lentam febrem & hecticam concedit.

§. XIV.

Duplex hinc omnino compoſitæ huius febris cauſa & duplex quoque ac diverſa, probe iam notante FERNELIO, ipſius ſedes. Continuæ ſcilicet nidus ac fomes tam in meſenterio, quam in annexis inteſtinis, &

causa inflammatio, levior tamen, ipsis in intestinis, quam etiam nunquam non in demortuis reperit SPIGELIVS. Tertianæ vero & symptomatum tertio quovis die exacerbationis causa delitescit in intestinis, ac præsertim duodeno, quod ob difficilem per inflexum ipsius cavum contentorum transitum, ob numerosas sub tunica in eo villosa glandulas, bilis & succi paucreatici, nec non crudorum ex ventriculo succorum confluxum horumque per longiorem moram mutuam quasi confermentationem, variorum morborum ac febrium, quæ certis periodis exacerbantur, focum præbet. Nostra quippe sic fert sententia: quando pravus & morbificus succus, ex primo præsertim intestino, per lactea vasa cum chyloso liquore ad sanguinem & inde ad nervosas corporis partes, maximeque membranas quæ spinalem medullam cingunt, certa quantitate & certo tempore fertur, oritur inde universalis in universo fibrarum & nervorum systemate spasmus, qui prius non desinit, quam materia illa, motus inordinatos ciens, per subsequentem æstum ex sedibus fuerit excussa, postea que tam diu silet, donec collectus iterum certa quantitate debito tempore vitiosus humor accedat, novumque motuum suscitet impetum, seu paroxysmum.

§. XV.

Hæ itaque & his ex causis prognatæ febres ancipites admodum sunt & simplicibus intermittentibus longe periculusiores, eo quod fundamentum inflammatio & indoles continua, nec symptomatum plenaria remissio, nec ad reparandas vires spatium. Maius adhuc periculum, si ventriculus simul inflammatione affectus, id quod singultus, nausea, vomendi conatus, faucium ardor, extremorum refrigeratio, animi inquie-

tudo

tudo & quandoque defectio, arguunt. Veteres eapropter hanc febrem habuerunt periculosissimam, immo malignam & pestilentem. Eadem quoque de huius febris periculo SPIGELII sententia, qui omnium optime ex recentioribus de eiusdem indole ac sede egit, nec possumus, quin notatu præ reliquis dignum ejusdem locum heic inseramus, ita habentem: *quotiescunque mecum repeto, quæ in curationibus febrium putridarum, quæ in dissectionibus mortuorum a semitertiana observavi, toties nil aliud potui agnoscere, quam putredines semper in vasis constetisse. Erant enim in dissectis cadaveribus inflammationes ex sanguine bilioso & pituitoso factæ, circa jecoris cavam partem, in ventriculo, intestinis, tam crassis, quam tenuibus, mesenterio, omento, liene & sæpius in una partium commemoratarum, aut pluribus, aliquando etiam in omnibus, quæ celeris mortis causæ erant, superveniente gangræna, vel sphacelo alicui loco (etiamsi quandoque exiguus esset,) partium prædictarum. Jam qui a me curati fuere, (si non alvi fluxus insignis proveniebat, aut locus inflammationis non esset admodum sensibilis, ut jecoris, lienis, pancreatis, mesenterii, omenti) dolores in ventre immanes, continui, certis plerumque horis se exacerbantes, vel intermittentes aliquamdiu, eos affligebant, quos ex inflammationibus ventriculi & intestinorum ortos fuisse, ex facto abscessu, sanie pureque, aut bile saniosa & concocta, per secessum vel vomitum redditis, certo sciebam.*

§. XVI.

Notandum autem, quod mesaraicæ hæ febres, tam inflammatoriæ, quam semitertianæ, ex continua & intermittente compositæ, in nulla regione magis sint familiares, quam in Italia, Romæ, Venetiis, ubi clerici, aulici, juvenes, otiose viventes ac genio indulgentes, frequentissime

tissime easdem incurrunt. Testantur hoc cum GALENO, SPIGELIVS etiam atque BAGLIVVS, & Italicum clima ad progignendas ejusmodi febres utique admodum est proclive. Aestus enim interdiu urens multa biliosa, acria, calida gignit recrementa, nocturnum vero quod incidit frigus exhalationem eorundem per cutis poros impedit. Solenne deinceps Italiæ quibus lautius vivendi genus est incolis, potum injecta glacie perfrigerare & sic frigidum nimis avide ingerere. Hinc omnino in proclivi est judicare: in corporibus ex pinguiori victu & quiete succis repletis, recrementis acribus scatentibus, accedente frigido potu, infarciri ac repleri mesenterii stagnationi apta vasa, stasin cum inflammatione oboriri & sic febrem demum accendi. Idem quoque cœli interdiu fervidus calor & subsequens noctu algida aura, in causa est, quod in Pannonia semitertianæ hæ febres frequentissime incidant. Quin sunt inter exempla, qui tantum æstatis tempore in montium cavernas & frigidas vinarias cellas concedentes, aliquamdiu ibi commorati sunt & perfrigeratum hauserunt vinum, illico febrem hanc inde reportarunt.

XVII.

Præter hemitritæas mesentericis etiam febribus accensendæ, quæ cum alvi fluxu, sive puro, sive cruento & atrocibus ventris torminibus stipantur. Neutiquam tamen omnis alvi fluxus, sive copiosa cruenta, vel incruenta dejectio, a sanguine & humoribus in mesenterio stagnantibus derivanda, sed sæpius intra intestinorum cavum pravus, corrosivus & biliosus humor, causa ejusdem delitescit. Mesenterii autem vitio illæ tantum debentur, quæ epidemice & certis temporibus invadunt, neque ex alimentorum vitio, sed ex præternaturali aëris

præsertim calidi nimis & sicci constitutione oriuntur & febrem junctam habent continuam. Vidimus superiori anno, ob insolitum diuturnum ad medium fere autumni productum calorem, universam fere Germaniam pervagantes febres, non modo intermittentes varias & anomalas, sed & continuas cum dysenterico alvi fluxu sociatas, quæ unice acrium biliosorum in corpore humorum copiæ in acceptis ferendæ.

§. XIIX.

Scilicet quando in corporibus multis acribus, biliosis recrementis refertis, excretio per cutis spiracula, ab aura frigidiori nocturna, vel frigido hausto, ac ut opulentiorum mos fert, glaciato, potu, intercipitur; perspirandæ hæ sordes, promtissime utique ac omnium facillime feruntur ad eas partes, quæ imbecilliores quibusque ob defectum sufficientis potentiæ motricis systalticæ, vel perpendicularem vasorum tractum, difficilior fluidorum est progressus, cujus generis potissimum sunt mesenterium, mesocolon & omentum. Quando igitur his in sedibus, maximeque intestinorum tunicis, quarum prima est a mesenterio, inclusus hæret sanguis & humor acris, febrem ciet leviter inflammatoriam continuam, alvi vero, cruentus etiam fluxus, vel ex nimium ampliatis & laxatis, vel exesis plane & disruptis vasorum osculis succedit. Et hæc omnino ita evenire uberius confirmat dissectio eorum, qui hoc morbo interierunt. Dissecuit SPIGELIVS dysentericum semitertiana defunctum, ac *l.c. cap. IIX.* §. 9. testatur: venas majores hepatis sanguine fuisse vacuas; ventriculi tunicam interiorem leviore erysipelate inflammatam, venas

mesaraicas & quæ ad ventriculum ac omentum tendunt distentas & crassiori sanguine refertas, omentum consumtum & semiputrefactum, durum quoque pancreas & cholodochum ductum obstructum.

§. XIX.

Infantibus porro & pueris familiarissimæ sunt ejusmodi lentæ febres, quæ insigni abdominis tumore, superiorum marcore, tussi sicca, virium prostratione, inappetentia & vago æstu, post cibum sumtum & circa vesperam increbescente, sese produnt, alvo interdum adstricta, interdum etiam fluxa, alba multa & mucida dejiciente. Nascuntur autem hæ vel a succo chyloso nimis viscido, tenaci, villosam intestinorum tunicam & minima lacteorum oscula obstruente, quo inflatio intestinorum & chylosa inducitur diarrhoea. Quandoque etiam ortum trahunt a lympha nimis viscida tenaci, quæ glandulas mesenterii farcit, obstruit ac magis magisque accumulata mirum distendit. Facile tamen succrescunt ejusmodi febres & occasionem ipsis potissimum præbent, nimia infantum voracitas, cibi qui crassum chylum reddunt, defectus tenuis potus corporisque refrigeratio. Quæ vero corripuerunt, diu detinent corpora, nec, sicuti omnes, quæ ex glandularum nerveæ substantiæ nimia expansione oboriuntur febres, periculo carent, sed, nisi convenienti occurratur medicina & vivendi ratione, perimunt infantes, inventis post mortem plerumque glandulis mesenterii ingentis magnitudinis, intestinis inflatis & tumidis ac pulmonibus corruptis.

§. XX.

§. XX.

Aliud febrium meſentericarum genus, lentæ eſt indolis, quod poſt alvi fluxum, ſimplicem & cruentum, imprudenter adſtringentibus, vel opiatis cohibitum, ſequitur. Ratio generationis in proclivi. Sub alvi quippe fluxu motus humorum a corporis peripheria vergit ad meſenterium & inteſtina, eaque propter rationalis medendi methodus hæc eſt, ut exitus primum præbeatur ſubſiſtentibus ibi & exitum affectantibus copioſis ſuccis, poſtea vero horum motus ab interioribus ad exteriora blande divertatur, quo intercepta reſtituatur perſpiratio. Vbi vero præpoſtero plane modo hæc omittuntur, ac potius per validius conſtringentia humores illi exitu intercluduntur, aliter fieri nequit, quam ut firmius longe vaſis & glandulis meſaraicis impingantur & corrupti demum hecticas febres, vel cachexiam & hydropem inducant. Multos etiam novimus, qui poſt dyſenteriam avidius ingerentes alimenta tantum, mortem arceſſiverunt.

§. XXI.

Pari ratione poſt variolarum & morbillorum morbum gignuntur ſæpe meſentericæ febres, eæque lentæ, in infantibus ac pueris, quæ in funeſtam nonnunquam degenerant hecticam. Nimirum quando decedentibus his exanthematibus, corpus a prognatis ſub morbo etiam impuris & corruptis ſuccis non repurgatur, perſpirationis, qua reliquiæ impuritatum optime diſſlantur, ſucceſſus per corporis refrigerationem impeditur & ventriculus adhuc imbecillis incongruorum eduliorum mole aggravatur; fieri aliter vix poteſt, quin copioſi & pravi humores ad meſenterium

eiusque vasa descendant & stagnationes, infarctus, obstructiones, glandularum tumores, ex parte etiam inflammationes, ibi producant, cum ingenti abdominis tumore & inflatione, superiorum tabe, inappetentia, inquietudine, æstu, tussi sicca & alternante quadam horripilatione. Quæ omnia pathemata ad aliquot nonnunquam menses persistunt & quandoque nonnisi morte finiuntur.

§. XXII.

Neque adeo in artis exercitio rarum est, post intermittentes, præsertim male tractatas & intempestive opiatis sopitas, aut constringentium ipsiusque chinæ corticis præpostero usu cohibitas, succedere lentas & mesentericas febres. Ratio hujus eventus in propatulo. Intus enim in corpore excrementitiis multis biliosis succis referto, perspirandæ sordes retentæ & ad inferiora ipsumque mesenterium delatæ, bilem & succos salivales fermentativa vi præditos inquinant, & accedentibus simul crudis ex mala digestione succis, fomitem conficiunt febrilem. Primaria hinc in earundem curatione indicatio, ut impuri & inquinati succi corrigantur, per superioria, si res postulat, aut inferiora, postea educantur & saluberrimum demum perspirationis negotium ipseque sanguinis ad exteriora motus roborantibus & diaphoreticis dirigatur. Contra ea quando antequam hæc facta dantur constringentia, quæ minima in villosa tunica oscula & glandulas occludunt, humores jam subsistentes lentos magis reddunt ac impingunt, lentæ utique & latentes febres, cum virium prostratione, inappetentia, carnis consumtione & æstu junctæ non possunt non oboriri, quæ tandem in

hecti-

hecticam, vel in cachexiam & hydropem transeunt.

§. XXIII.

Tenendum tamen, lentas has ex mesenterio male affecto febres, non esse permutandas cum quotidianis intermittentibus. Ambæ enim insigniter differunt. Intermittens quippe quotidiana ordinario ante meridiem accedit & conspicuum intermissionis tempus, pulsu a celeritate & vehementia ad imbecillitatem & tarditatem reducto, exhibet; in lentis vero mesaraicis febribus, non datur caloris ac pulsus celeris perfecta intermissio, sed tantum aliqualis remissio & circa vesperam ac noctem pathemata ingravescunt. Quotidianæ nidus ac fomes est in intestinorum flexuris, lentæ vero in mesenterii compage. Illæ non tanto periculo stipatæ ac hæ, melius etiam medelam admittunt & convenientibus emeticis, laxantibus, detersivis, posteaque roborantibus facile cedunt, quæ vero ex mesenterio, non tam faciles curatu, longius extrahuntur ac sæpissime in hecticam concedunt.

§. XXIV.

Sic generantur, sic incedunt & sic quoque curate distinguendæ sunt mesentericæ febres omnes & semitertianæ. De eventu vero earundem hæc adhuc notanda. Solvuntur nimirum quandoque alvi fluxu, quandoque colicis doloribus, qui descendisse ad intestina materiam quæ febrem suscitarat, indicio sunt. Sæpius etiam notavimus, feliciter eas nonnunquam cruenta sine torminibus diarrhœa, sive fluxu vulgo vocato hepatico, oborta, nonnunquam prodeunte

per ani secessum copioso nigro foeculento sanguine, esse discussas. Desinunt praeterea quandoque in intermittentem, quandoque in continuam quotidianam, quae tamen quam facile iterum fit semitertiana. Quin nulla omnino febris tam facile redit, quam ea quae ex mesenterio, tanto certius, quando aeger in diaeta aut vitae regimine, vel medens in medicatione errorem admittunt, potissimumque calidiora & purgantia sub finem propinata, ut recrudescat faciunt.

§. XXV.

Jam ad methodum his febribus recte medendi accedimus, quae circa easdem vel arcendas, vel persanandas versatur. Ad praescindendas igitur ipsas, removenda omnia, quae ex caussis externis eas inducendi facultate pollent. Stomachi potissimum & ingestorum ratio habenda, ac videndum, ne ventriculus nimis obruatur, tanto minus cibis qui crassum sanguinem & lentos ac glutinosos succos ingignunt, quorum in numero sunt maxime dulcia, acida, fructus horaei, caseus, placentarum genera omniaque ex pasta confecta. Vitandus porro frigidus potus, aër quoque frigidus & humidus omniaque quae perspirationis successum impediunt. Cavendum ab omnibus purgantibus, quae robur ac tonum intestinorum & quae mesenterium constituunt partium mirifice dejiciunt. Animus praeterea sit tranquillus, nec corpus nimium exaestuetur, inprimis paullo post pastum, nec si commotum interius, vel exterius, refrigeretur. Medentes vero solicite caveant, ne diarrhoeas, febres, haemorrhagias, vel alias excretiones salutares imprudenter ac intempestive compescant. Venaesectio egregie

gie defendit ab his febribus corpora, quæ ex victu lautiori & otiosa vitæ ratione succorum contraxerunt copiam, & tum maxime necessaria est, quando menses vel parum, vel plane non exsolvuntur, quando fluxus hæmorrhoidalis non succedit, nec alia critica superflui sanguinis evacuatio præsto est.

§. XXVI.

In ipsa vero curatione abstinendum a copia remediorum, ab adstringentibus, testaceis, ipso chinæ cortice, a dulcibus, a calidioribus, a purgantibus & opiatis. Neque etiam sanguinis missio indiscretim admittenda. Vbi enim inflammatio levior, nec corpus adeo plethoricum, omittenda hæc; contra ea si ad ingignendam sanguinis copiam dispositus habitus, vasa, præsertim in extremis, turgida, tuto utique in principio vena secatur, ne inflammatio gravior & profundior fiat & ad interiores intestinorum tunicas propagetur. In ipsius quoque dysenteriæ epidemicæ principio sanguinis missio cum bonis ægrorum rebus institui potest, eandemque SYDENHAMVS jam eximie commendat. Non tamen perpetuum & hoc est ac quibusvis suadendum, sed tunc, quando vehemens febris in corpore juvenili, sanguine redundante, alvus simul cruenta dejicit & atrocia urgent tormina, tum utique ad declinandum inflammationis augmentum & sphacelationem intestinorum arcendam, nullum auxilii genus præstabilius venæsectione, eaque intermissa, aliquoties septimo aut nono die ægros interiisse, annotavimus.

§. XXVII.

§. XXVII.

Deinceps ſicuti in omni inflammatione, ſic etiam in ea, quæ meſentericis in febribus præſto eſt, apprime conducunt diluentia, humectantia & diaphoretica leniterque nitroſa, quippe quæ eidem validiſſime reſiſtunt, nimiumque ardorem ac ſitim extinguunt. BAGLIVVS hinc recte commendat in ſemitertiana medicamenta ex nitro, item decoctum hordei cum nitro antimoniato. Ad promovendum vero magnum illud in his morbis alvi beneficium, præter clyſteres, ex floribus paregoricis & emollientibus ac ſeminibus carminativis & ſapone Veneto paratos, ea ſunt tutiſſima, quæ mannam, rhabarbarum, paſſulas minores, adjecta portione ſalis medii temperati, uti eſt terra foliata tartari, aut tartarus tartariſatus, habent, & ex ſero lactis dulci leniter decocta ſunt, modo ventriculus ferre poſſit. Hæc enim clementer & ſine ſanguinis commotione, vel nervoſarum partium ſtimulo, aut ſine virium jactura, primas vias a ſordibus vitioſis & copioſis viſcidis deplent & ad meſenterii quoque ab humoribus ſtagnantibus infarctum removendum & evacuandum multum conferunt. Conducunt tamen etiam egregie temperatæ ejuſmodi balſamicæ pilulæ, quæ ſecundum BECCHERI exemplar præparantur & nonniſi extracta amara, gummata moderate balſamica & aloën bene correctam, in refracta tamen doſi, continent, quarum moderato, ſed frequentiori uſui, ſi pulvis quidam ſalinus, aperientis & deterſivæ indolis, interponatur, febres illæ, quæ ex intermittentibus, diarrhoeis vel hæmorrhagiis imprudenter cohibitis, naſci ſolent, feliciter, adjunctis diluentibus, expugnantur & abiguntur.

§. XXVIII.

§. XXVIII.

Ad obſtructionem dein ab amurca tenaci, craſſiori tunicæ villoſæ inteſtinalis removendam, vel etiam ad glandulas meſentericas fartas & obſtructas expediendas, ſolus liquor ſalis tartari per deliquium paratur, vel is cum liquore nitri antimoniati mixtus, adjecto tantillo extracti croci & aliquot granis extracti cardui benedicti, parva, ſed repetita doſi, per aliquot hebdomades uſurpatus, miram promittit opem & efficaciam, uti D. PRÆSES multoties obſervavit. Ad æſtum porro his in febribus temperandum & acrimoniam humorum, quæ calorem accendit, obtundendam, diluentia, ut ſerum lactis, vel ptiſanæ, ex raſura cornu cervi, ſcorzonera, paſſulis, rad. cichorei & ſemine fœniculi confectæ, item emulſiones ex amygdalis, vel ſolo ſemine cucurbitæ paratæ, cum aquis florum tiliæ, primulæ veris, acaciæ, ceraſorum nigrorum, omnibus aliis virtute præſtant. Sed opus eſt in hiſce maxime morbis patientia, quia lentæ ſunt febres & lentam etiam poſtulant curationem, cui nihil magis, quam remediorum copia & varietas adverſatur.

§. XXIX.

Quod ſi vero lenta febris, & quidem ad hecticam inclinans, paullo gravior, a ſuppuratione intra meſenterium facta præſto eſt, tunc omnia etiam ea, quæ jam commendavimus, diluentia, refrigerantia, temperantia, clementer evacuantia uſui ſunt; ſimul tamen curare oportet Medicum, ut accommodata medicina, expurgatis purulentis ſordibus, conſolidationem exulceratarum & exeſarum partium promoveat, quem in finem quam maxime proficua decocta herbæ veronicæ, ſcabioſæ, ſonchi, marrubii albi, florum bellidis, hyperici, ſummitatum millefolii, ſive ex aqua, ſive ſero lactis, decocto cornu cervi, aut juſculo car-

nis, frequentius usurpata. Tandem quod attinet ad usum aquarum medicatarum in mesenterii morbis, & maxime febribus inde oriundis lentis, eæ quæ temperatissimæ sunt & subtilioris indolis prætereaque sale alcalino foetæ, uti Selteranæ, Emsenses, vel etiam Wildungenses, si pro potu ordinario bibuntur, utique ad obstructiones reserandas & humores viscidos diluendos, præ omnibus aliis laude sunt dignissimæ. Sicuti enim multum refert, in curandis potissimum chronicis morbis, qualis sit laborantium potus, ita, ut salubris morboque expugnando simul accommodus in mesentericis his febribus præbeatur, curandum.

§. XXX.

Possemus nunc hanc disquisitionem pluribus quæ nobis ad manus sunt exemplis illustrare; brevitati autem studentes, alii loco & tempori id reservamus, & inpræsentiarum binos tantum casus, de longis & difficilibus ex mesenterio morbis, coronidis loco annectimus. Pauci nimirum elapsi sunt dies, quum ad D. PRÆSIDEM adduceretur miles quidam, facie lividus, corpore macilentus & languidus, pulsum tamen celerem cum quadam duritie exhibens. Conquerebatur hic graviter de alvi fluxu, per tres continuos menses ipsum adeo detinente, ut quotidie octies, vel decies desidere cogeretur, secedentibus nonnunquam ut naturaliter fieri solet excrementis, nonnunquam vero saniosa, nonnunquam sanguinolenta materia, sine scybalis, appetentia ciborum simul imminuta faucibusque aridis. Inquirenti in tam chronici mali causam respondit: se graviter aliquando in sinistro dorsi & thoracis latere verberibus esse percussum, ut locus etiam sugillatus comparuerit & dolor successerit impensus, præterlapsis autem aliquot diebus, doluisse hypochondrium sinistrum ibique supra os ilei protuberasse tumorem aliquot hebdomades subsistentem, donec obortis in ventre torminibus, alvus sponte fuerit soluta, multaque saniosa, fœtida, atro etiam sanguine tincta, copiosis secesserint dejectionibus. Ex eo quidem tumorem subsedisse & dolorem quoque evanuisse, sed diarrhœam perstitisse & adhuc

ipsum

ipsum mirum exercere ac vires absumere. Dimissus igitur est consilio, ut serum lactis dulce, nostra methodo paratum, quotidie ad mensuram unam, nec non infusum ex scabiosa, veronica, sanicula, mentha, melissa, millefolio, floribus hyperici & papaveris erratici frequentius potaret, quibus etiam effectum, ut post aliquot hebdomadum decursum rediens, gratus profiteretur, parciores longe esse dejectiones, corpus vegetius, meliora omnia, nec de perfecta impetranda sanitate dubium.

§. XXXI.

Nullum certe est dubium, quin in hoc abscessus fuerit in mesenterii compage obortus, qui demum ruptus, effuderit in intestinorum cavum saniem & cruorem, per ani secessum excretum. Qui vero factum, ut a superiorum percussione, in abdominis penetralibus inductum apostema, disquisitione omnino dignum. Nos quidem ab impedita sanguinis in partibus plagis gravius contusis circulatione, mali ducimus natales, unde factum, ut in homine plethorico sanguis majori copia fuerit delatus ad mesenterii diverticulum, ibidemque collectus, demum putrescere cœperit & in abscessum concesserit. In mesenterio enim sæpius obiriri stagnationem, si in remotioribus partibus sanguinis progressus interceptus, non novum. Ipsi novimus, hoc facto mesenterium cum omento putre & sphacelatum fuisse inventum, vulnere lethali diaphragmati inflicto, cruorem vasa mesenterii perrupisse & abdomen inundasse, & in asthmate spasmodico, a polypo in appensis cordi canalibus, meseræum itidem sanguine multo oppletum, vasa ipsius distenta partim, partim plane disrupta comparuisse.

§. XXXII.

Alter simili fere morbo laborans erat ruricola, habitior & quadratus. Pronus hic in truncum cum ventre cciderat acuminatum & ex eo exquisitum in abdomine, paullo supra umbilicum, persenserat dolorem, cum animi deliquio, accensa simul, præcedente horripilatione & refrigeratione, febre. Post aliquot dies sanguinolentam & saniosam per superius & inferius os ejecit materiam multam, eoque facto, siluit febris, remansit tamen languor & appetentiæ prostratio. Quumque elapsis circiter quatuordecim diebus, domesticis laboribus manum admovere inciperet, denuo re-

cru-

cruduit abdominis dolor, animi defectione, horrore & febre ſtipatus, cum extremorum frigido ſudore, ut animam agere videretur. Sequuta vero diarrhœa cruenta & ſanioſa per aliquot dies, ſymptomata iterum mitiora facta ac remiſerunt, ſed vix ſeptem dierum fuerunt induciæ, quibus circumactis, priora repetierunt pathemata cum febre, oboi toque alvi fluxu, conquieverunt rurſus. Imploratum igitur D. PRÆSIDIS auxilium, qui crebriorem decocti avenacei uſum cum humana, vel canina axungia, butyro potabili rubro & balſamo Locatelli ſuaſit, ac demum decocto herbarum vulnerariarum alchymillæ, agrimoniæ, ſaniculæ, pyrolæ, fragariæ, veronicæ, fl. bellidis, hyperici aliarumque, ex cereviſia, ægrum hunc ad ſanitatem, fortunante Deo, traduxit.

§. XXXIII.

Celebris jam ille Italorum Medicus, BENEDICTVS SYLVATICVS, abſceſſus ſubinde in meſenterio ſuccreſcere notavit & notatu inprimis digna, quæ habet *Cent. II. conſ. LXXXVII.* ubi ſic ſcribit: *meſenterium ſæpe fit ſentina multorum excrementorum, ac obtuſi ſenſus quum ſit, diuturnas tolerat affectiones & in quo non raro ſuboriuntur apoſtemata ſuppurantia, qualia frequentiſſime a me fuerunt obſervata, quæ tandem ſubſidebant per dejectiones purulentas iterumque ſtatutis temporibus recurrebant & obliteſcebant denuo per ſimiles dejectiones, non raro cruentas, ita ut impoſuerint quibusdam illas pro dyſentericis habentibus.* In noſtro certe ægro lapſu illo in ſtipitem acuminatum quaſſatus forſan fuit excurrens infra ventriculum ſupra umbilicum coli tractus, quo inductus dolor, raptis etiam in conſenſum reliquis inteſtinis, febrem ciens & per ſpaſmodicam ſimul ſtricturam in meſenterii canalibus detinens ſanguinem, qui in purulentam poſtea corruptionem abiit, perrupit & alvo exiit. Latius vero ſemper ſerpſit malum & relicta iterumque commota vicina arrodens materia, mali recurſum iterato induxit, donec, acrimonia ipſius obtunderetur, abſceſſus abſtergeretur demumque poſt ſemeſtre ſpatium in robuſto & agreſti corpore conſolidationem reciperet.

F I N I S.